

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації «Теоретико-правові, методичні та організаційні засади
судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі»
здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії
Сліпець Олени Олексіївни
за спеціальністю 081 Право (галузь знань 08 Право)**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Установлення в ході розслідування кримінального провадження низки обставин, що є елементами суб'єктивного складу злочину, оцінювання наслідків делікту є проблематичним без висновку судово-психологічної експертизи. Значення експертного психологічного дослідження зростає в обставинах, якщо учасником кримінального провадження є неповнолітній. У таких випадках слідство чи суд використовує встановлені експертом-психологом психологічні факти для обрання заходів впливу на дитину, оцінювання її показань, кваліфікації правопорушення, оцінювання показань неповнолітнього, встановлення обставин, що обтяжують покарання особи, яка вчинила насильство щодо неповнолітнього.

Власний експертний досвід й оцінювання статистичних відомостей свідчить на користь зростання актуальності судово-експертних досліджень для практики правозастосування. Значна частина (65%) опитаних нами слідчих Дніпропетровської та Полтавської областей і 46,7 % судових експертів указують на те, що за час повномасштабного вторгнення потреба у висновках судової психологічної експертизи щодо дітей зросла. Згідно із статистичними даними Офісу Генерального прокурора України, упродовж останніх п'яти років кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, вчинених стосовно дітей, має тенденцію до зростання, а відомості щодо кількості психологічних експертних досліджень, проведених в науково-дослідних експертних установах Міністерства юстиції України, й залишків невиконаних психологічних експертиз указують на значну завантаженість судових експертів-психологів.

Судові психологічні експертизи в кримінальних провадженнях щодо дітей із різним процесуальним статусом призначаються з різною метою. Відносно дитини з будь-яким процесуальним статусом на вирішення експертів-психологів ставляться питання здатності сприймати й відтворювати важливі для справи обставини та надавати про них показання. Відносно потерпілих судово-психологічні експертизи призначають у провадженнях, розпочатих за фактом неналежного виконання батьками (опікунами) обов'язків з догляду й виховання дітей; за злочинами проти статевої недоторканності; за фактами цькування й катування для установлення психологічних обставин, що необхідні для кваліфікації делікту. Відносно неповнолітніх обвинувачених судово-психологічні експертизи призначають у зв'язку із вимогами статті 485 КПК України встановлювати, окрім інших обов'язкових для доведення обставин, рівень розвитку неповнолітнього, його ставлення до вчиненого діяння, умови життя та виховання, соціально-психологічні риси, важливі для індивідуалізації відповідальності чи обрання виховних заходів, а за наявності

даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, слід з'ясувати міру його здатності повністю усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними.

Проведення судово-психологічної експертизи неповнолітнього, незалежно від його процесуального статусу, має організаційні та методичні особливості, пов'язані із особливим правовим статусом дитини та специфікою її психіки.

Загальні проблеми судової експертизи та експертної діяльності були предметом дослідження провідних українських та зарубіжних науковців, серед яких Л. Ю. Ароцкер, В. В. Бедь, Г. С. Бідняк, В. Ю. Бочелюк, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, Н. І. Клименко, М. В. Костицький, О. О. Кочура, Г. М. Надгорний, І. А. Петрова, І. В. Пиріг, Е. Б. Сімакова-Єфремян, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський, О. В. Юнацький та інші.

Специфіка розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх відображена в дослідженнях А. О. Бабешко, К. Е. Булдакова, В. В. Горошко, П. Дейкала й В. Бабія, Ю. І. Ємець, М. О. Журавльової, А. Г. Козлової, Н. М. Крестовської, Н. Філіпенко разом із Н. Язан, Г. Спіциною, О. Сліпець, С. Лукашевичем, Н. В. Хмелевської, В. Ю. Шепітька та інших вчених. Науковці зазначають про соціальну важливість модернізації розслідування кримінальних проваджень щодо дітей, впровадження процедур відновного правосуддя щодо неповнолітніх правопорушників, підкреслюють необхідність індивідуалізації заходів впливу щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом.

У новітні часи розробка методологічних засад судово-психологічної експертизи та комплексної судової психолого-психіатричної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі в Україні розпочата наприкінці п'ятдесятих – початку шістдесятих років ХХ століття. Науковий пошук на той час спрямовувався запитом щодо необхідності встановлення здатності неповнолітніх з відставанням у психічному розвитку, не пов'язаному із психічним розладом, повною мірою розуміти характер і значення своїх дій; здатності неповнолітнього потерпілого усвідомлювати характер і значення вчинюваних із ним сексуальних дій та опиратися їм; здатності неповнолітніх свідків правильно сприймати важливі для справи обставини й давати про них свідчення. З тих пір, й особливо за часів незалежності України, розроблено окремі теоретичні положення експертного психологічного дослідження неповнолітніх; описано основний хід експертного психологічного дослідження; вивчено питання структури індивідуально-психологічних особливостей неповнолітніх, які вчинили певні види правопорушень; розглянуто проблеми, які ставить перед експертами практика психологічного дослідження неповнолітніх потерпілих; сформульовані пропозиції щодо удосконалення опитування дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації; розглянуті питання юридичного значення судово-психологічної експертизи неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених). Разом із тим низка теоретичних, методичних, організаційних питань судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі потребують систематизації та обґрунтування.

Науковці науково-дослідних експертних установ розробили низку методик проведення судово-психологічних експертиз неповнолітніх, що

призначаються в кримінальних провадженнях. Науково-методичні рекомендації містять питання, пропоновані для вирішення судово-психологічної експертизи неповнолітніх. Разом із тим, перелік завдань, які зараз вирішують експерти в ході судово-психологічних експертиз дітей, призначених у кримінальних провадженнях, є більш широким, аніж це відображають Науково-методичні рекомендації; практика проведення судових експертиз зазнає модернізації у зв'язку з імплементацією в правозастосування стандартів дружнього до дитини правосуддя. Зазначене, а також потреба в систематизації правових, організаційних та методичних основ судової психологічної експертизи дітей відповідно до сучасного розвитку експертології, упровадження в юридичну практику стандартів дружнього до дитини правосуддя, зумовили обрання теми цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана проблематика дисертації відповідає ключовим напрямкам державної політики у галузі забезпечення та захисту прав дитини відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2028 роках.

Робота пов'язана з темами науково-дослідних робіт, керівником яких є здобувач: «Судово-психологічне дослідження розвитку неповнолітніх в ході розгляду справ в цивільному судочинстві» (2010–2012 рр., 0110U001411), «Розробка методика судово-психологічної експертизи у справах про злочини, пов'язані зі злісним невиконанням обов'язків по догляду за дитиною» (2013–2014 рр., 0113U000560), «Методика судово-психологічної експертизи у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої недоторканості» (2015–2017 рр., 0115U000586), «Розробка методики судово-психологічної експертизи неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених)», (2020–2023 рр., 0120U101982); «Розробка методичних рекомендацій «Психологічний аналіз вихідних даних під час проведення судово-психологічної експертизи» (2022–2024 рр., 0120U101982), одна з яких опублікована в методичних матеріалах «Судово-психологічна експертиза : науково-методичні матеріали / за ред. С. А. Тюленєва. Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024, С. 50–75.

Тема дослідження затверджена вченою радою Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (протокол № 9 від 14 грудня 2022 р.). Також тема досліджена розглянута та схвалена Національною академією правових наук України у 2022 році (№ 1151).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є вирішення завдання науково-практичного узагальнення правових підстав судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні та розроблення теоретичних, організаційних і методичних засад цього виду досліджень, які б відповідали сучасному стану розвитку судової експертології та упровадження в юридичну й експертну практику стандартів дружнього до дитини правосуддя.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

– дослідити правові норми, теоретичні, методологічні й організаційні основи проведення судово-психологічних експертиз неповнолітніх у кримінальних провадженнях шляхом опрацювання відповідних нормативних актів, монографій, дисертацій, наукових статей, авторефератів, підручників і навчальних посібників;

– узагальнити теоретичні, психологічні підвалини дослідження неповнолітніх у ході судово-психологічної експертизи;

– сформулювати теоретичні, методологічні, організаційні положення судово-психологічних експертиз неповнолітніх у кримінальному провадженні: юридичне значення, межі компетенції експерта-психолога, предмет, об'єкт, методи й особливості організації дослідження;

– показати шляхи оптимізації підготовки, призначення та проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час підготовки, призначення та проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальних провадженнях.

Предметом дослідження є теоретико-правові, методичні й організаційні засади проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. За методологічну основу дослідження взято системний підхід з огляду на складність та багатоаспектність обраної теми, комплексний характер судової експертної діяльності. Його застосування передбачає поєднання філософських, загальнонаукових і спеціальних наукових методів пізнання, положень теорії доказів, логіки, гносеології, криміналістики, судової експертизи.

Діалектичний та формально-логічні методи забезпечили осмислення феномену судової психологічної експертизи неповнолітніх як цілісного явища та її місця в судовій експертології; визначення предмета й об'єкта дослідження; разом з історичним застосований у ході встановлення закономірностей формування наукових категорій, понять, зв'язків між елементами процесу доказування в кримінальному провадженні, складових елементів призначення й проведення судової психологічної експертизи, алгоритмів їх створення (використаний в усіх розділах дисертації).

Порівняльний синхронічний метод забезпечив ґрунтовний аналіз положень комплексних монографій, наукових публікацій, дисертацій, емпіричних та статистичних даних щодо експертних досліджень неповнолітніх, визначення проблем їх проведення, з'ясування можливостей упровадження в правозастосовну практику положень, сформульованих науковцями (використаний в усіх розділах дисертації). Порівняльно-історичний метод використано під час дослідження розвитку наукової думки щодо об'єкта й предмета судової експертизи, науки психології та психології розвитку, а також розвитку завдань судової психологічної експертизи (розділ 2).

Догматичний (формально-юридичний) метод застосований у ході визначення наукових, правових, криміналістичних категорій, понять судової психологічної експертизи, з'ясування їх суті для уточнення понять та категорій (розділи 1, 2).

Логіко-семантичний і структурно-логічний методи дозволили провести критичний аналіз висвітлених у спеціальній літературі й інших наукових публікаціях положень і пропозицій, сформувані та викласти в тексті дисертації науково-обґрунтовані положення (розділи 1–3). Застосування формально-логічного методу забезпечило викладення матеріалу й сформованих висновків і рекомендацій логічно структуровано та формально обґрунтовано (розділи 1–3).

Статистичний метод використано в ході дослідження емпіричних даних (результатів опитувань, статистичних даних) й опрацювання отриманих результатів з метою обміркування проблемних питань, що виникають під час підготовки до призначення судової психологічної експертизи дитини, її призначення та проведення (розділи 1–3).

Нормативну основу досліджень склали міжнародні правові акти, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх та імплементовані в національну систему правосуддя (Конвенція про права дитини; Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх («Ер-Ріадські керівні принципи», 1990 року); Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»); Конвенція Ради Європи Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства; Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей); національні нормативно-правові акти, що стосуються організації та проведення судових експертиз у кримінальному провадженні (Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про судову експертизу»), відомчі інструкції (Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень Міністерства юстиції України (далі – інструкція МЮ), Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень в установах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (далі – Інструкція МВС)) та інші підзаконні нормативно-правові акти.

Теоретичну основу дисертації становлять праці вчених у галузі теорії права, судової експертології, процесуального, кримінального права, криміналістики, психології розвитку, судової психологічної експертизи.

Емпіричну основу дисертації склали результати опитування 207 слідчих Національної поліції України, які розслідують кримінальні провадження щодо неповнолітніх, 15 судових експертів психологів, статистичні дані Офісу Генерального прокурора України про зареєстровані кримінальні правопорушення щодо дітей упродовж 2021–2026 років, відомості щодо кількості проведених судово-психологічних досліджень в експертних установах Міністерства юстиції України та власний 22-річний досвід судово-експертної діяльності дисертанта.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна отриманих результатів дисертації за характером і змістом вивчених питань полягає у тому, що вона є одним із перших в Україні комплексним науковим дослідженням, у якому розроблено теоретичні, методологічні й організаційні основи судової психологічної експертизи неповнолітніх. За результатами здійсненого наукового

пошуку сформульовано низку концептуальних наукових положень й обґрунтованих висновків і рекомендацій, серед яких:

вперше:

- виокремлено систему кінцевих завдань судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному судочинстві відповідно до юридичного значення експертного дослідження: встановлення індивідуально-психологічних особливостей дитини та їх впливу на поведінку дитини в юридично значимий період часу; відповідності рівня психічного розвитку дитини нормативним критеріям вікового періоду; чинників відхилення в психічному розвитку дитини, їх зв'язку із хронічною чи/ї гострою психотравмувальною ситуацією; психотравмувального впливу дій/подій на потерпілу дитину; здатності неповнолітнього підозрюваного повною мірою розуміти фактичне значення, суспільну небезпеку, наслідки своїх дій та повною мірою довільно керувати ними; здатності дитини повною мірою розуміти характер, значення вчинюваних із нею дій та чинити цим діям опір; психологічних особливостей комунікативних умов для відтворення неповнолітнім подій у ході процесуальної дії, психологічних особливостей комунікативної діяльності дитини у ході процесуальної дії, наявності/відсутності у поведінці неповнолітнього під час процесуальної дії психологічних особливостей, властивих для самостійного чи несамотійного відтворення подій, а також наявності реалізованого деструктивного впливу на зміст розповіді дитини з боку учасників процесуальної дії;

- запропоновано групування (підвиди) судової психологічної експертизи дітей відповідно до потенційного юридичного значення експертизи, кінцевих завдань, предмета й об'єкта дослідження: судово-психологічна експертиза неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених); судово-психологічна експертиза дитини у справах щодо злісного невиконання батьками (опікунами) обов'язків по вихованню дитини; судово-психологічна експертиза неповнолітнього у провадженнях, розпочатих за фактами домашнього насильства; судово-психологічна експертиза неповнолітнього у провадженнях, розпочатих за фактами доведення до самогубства; судово-психологічна експертиза неповнолітнього у провадженнях, розпочатих за фактами катування; судово-психологічна експертиза дитини, яка є потерпілою від сексуального насильства; судово-психологічна експертиза комунікативної діяльності дитини у ході процесуальної дії. Сформульовані проміжні експертні завдання для кожного із підвидів експертизи дітей;

- запропоновано авторське визначення спеціальних знань у сфері судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні, якими є знання й навички в галузях психології (насамперед психології розвитку, загальної, дитячої психології, психодіагностики), теоретичних і процесуальних засад судової експертизи, здобутих у ході професійної та спеціальної освіти, які застосовуються на стадії досудового розслідування та під час судового розгляду кримінальних проваджень щодо дітей у випадках та порядку, визначених кримінально-процесуальним законодавством;

- запропоновано систему загальноправових принципів судової психологічної експертизи неповнолітніх на основі принципів судової експертної

діяльності в контексті стандартів дружнього до дитини правосуддя: принцип верховенства права та принцип дотримання найкращих інтересів дітей, законності, об'єктивності й повноти дослідження, незалежності та методологічної самостійності, науковості, компетентності, допустимості використаних методів, дотримання експертом професійної етики;

- обґрунтовано систему принципів експертного судового психологічного дослідження дітей, у якій основоположні принципи дослідження в психології (детермінізму, відображення, єдності психіки й діяльності, розвитку, системності, які організовані категорією особистості) конкретизуються в підходах до судового експертного дослідження дитини (вікового підходу, рівневого аналізу, взаємодії особистісних та ситуаційних (перемінних) факторів, контекстуальності);

- сформульовано визначення вихідних даних судової психологічної експертизи дітей як сукупності інформації, яка використовується експертом для визначення предмета, завдань конкретної експертизи, підбору методів та здійснення процесу дослідження; визначено, що джерелами вихідних даних є документ про призначення експертизи (дослідження) і об'єкти дослідження;

- розроблено єдиний алгоритм дій експерта у ході судового психологічного дослідження неповнолітнього в кримінальному провадженні;

удосконалено:

- застосування диференційного підходу до виокремлення предметних видів судових психологічних експертиз щодо неповнолітніх;

- застосування методів судової експертизи в судовій психологічній експертизі дітей, зокрема діалектичного методу та методів логіки як всеохоплюючих загальних методів пізнання (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, абстрагування), загальнопізнавальних методів (спостереження, порівняння, вимірювання, експерименту, моделювання, опису, побудови гіпотез, формалізації) й окремих методів судового психологічного дослідження (спрямованого спостереження, діалогового, біографічного, контент-аналізу, герменевтичного, вивчення продуктів діяльності (творчості), психодіагностичного) стосовно судової психологічної експертизи неповнолітніх, які набувають специфіки застосування відповідно до об'єкта та принципів дослідження;

- застосування методів у ході експертного обстеження дитини, зокрема шляхом упорядкування параметрів спрямованого спостереження й укладання планів експертної бесіди з неповнолітнім підекспертним та його законним представником;

- формулювання питань, які ставляться на вирішення експерта-психолога відповідно до завдань доказування та предмета дослідження;

дістали подальшого розвитку:

- учення про об'єкти дослідження судової психологічної експертизи неповнолітніх відповідно до його гносеологічного й процесуального аспектів: об'єкт судової психологічної експертизи неповнолітніх – це дитина з будь-яким процесуальним статусом; її дорослий опікун; сукупність матеріалізованих джерел інформації (матеріали кримінального провадження, інші документи,

результати експертного обстеження), які містять відомості про розвиток дитини (умови, хід, рівень психічного розвитку), її індивідуальність та психічну діяльність за юридично значимих обставин;

- формування поняття предмета судової психологічної експертизи дітей, яким є психологічні факти, що відображають специфіку вікового розвитку дитини, її психічних процесів, якостей, індивідуально-психологічних особливостей, їх формування в умовах виховання й унаслідок ситуації, що розслідується/розглядається слідством чи судом, а також детермінанти поведінки дитини в юридично значимих обставинах;

- поняття методики судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні, обґрунтування наявності двох основних алгоритмів експертного психологічного дослідження: один з яких передбачає дослідження особистості дитини, а другий – дослідження психологічних фактів, що є складовими комунікативної діяльності дитини в ситуації процесуальної дії;

- структура методик психологічного дослідження дітей: методики судової психологічної експертизи особистості неповнолітніх у кримінальному провадженні й методики судової психологічної експертизи комунікативної діяльності неповнолітнього в ситуації процесуальної дії;

- методичні основи проведення експертного дослідження дитини, порядку проведення експертної бесіди згідно зі стандартами дружнього до дитини правосуддя, етичного кодексу психолога;

- характеристика груп вихідних даних, їхніх ознак, інформації, носіями якої вони є, і способів її отримання. Показано наявність суттєвих змін у видах документів, які містять інформацію, значиму для проведення повного експертного дослідження у зв'язку зі збільшенням ролі технологій і гаджетів у житті дітей та змін умов життя, зумовлених повномасштабним вторгненням РФ в Україну;

- основні форми взаємодії суб'єктів призначення й проведення судової психологічної експертизи дітей у кримінальному судочинстві;

- шляхи вдосконалення процедур призначення й проведення судової психологічної експертизи дітей у кримінальному провадженні;

- питання щодо змісту етапів проведення судової психологічної експертизи та стадій експертного дослідження (підготовчої, аналітичної, порівняльної та синтезувальної);

- особливості оцінки висновку експерта за результатами проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх суб'єктами призначення зазначеної експертизи, розуміння яких є для експерта інструментом удосконалення своєї професійної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані:

- у науковій та науково-дослідній діяльності – для подальшого наукового опрацювання теоретичних та практичних питань судової психологічної експертизи неповнолітніх, створення типових методик, методичних рекомендацій та методичних листів (акт впровадження Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 01 червня 2026 р.; акт впровадження Донецького НДЕКЦ МВС від 30 червня 2026 р.

№ 19/105/13-9094-2026);

– у *правотворчості* – під час розроблення нових та вдосконалення чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, у яких визначаються правові й організаційні засади проведення судових експертиз щодо дітей;

– в *експертній практиці* – у ході проведення судово-психологічних експертиз неповнолітніх у кримінальному провадженні (*акт впровадження Донецького НДЕКЦ МВС від 30 червня 2026 р. № 19/105/13-9094-2026*);

– у *правозастосовній діяльності* – для надання практичної допомоги дізнавачам, слідчим, прокурорам, суддям, адвокатам з метою оптимального використання ними можливостей судової психологічної експертизи;

– в *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників, науково-методичних і лекційних матеріалів із дисциплін «Криміналістика», «Судова експертиза», «Судово-психологічна експертиза», у ході навчання й підготовки (підвищення кваліфікації) судових експертів (*акт впровадження Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 09 червня 2026 р.*).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачкою самостійно, усі сформульовані положення, висновки та пропозиції є результатом власних досліджень й обґрунтовані результатами судово-психологічних експертиз.

У наукових працях, що опубліковані в співавторстві, міститься вагомий внесок здобувача:

– у статті Filipenko N., Spitsyna H., Lukashevych S., Yazan N., Slipets O. «Combating Child Sexual Violence and Exploitation: Psycho-Legal Experience of Ukraine and the World» здобувачка на підставі аналізу власної експертної практики обґрунтувала психологічні вікові чинники поведінки дітей – жертв сексуального насильства, яку дорослі можуть тлумачити як відсутність супротиву, прояви згоди, приховування факту здійснення насильства;

– у праці Filipenko N., Shevchuk V., Lukashevych S., Yazan N., Slipets O. «Legal and Psychological Principles of Preventing Sexual Violence Against Children: International Experience and Realities of Ukraine» здобувачка на підставі аналізу власної експертної практики продемонструвала генезу завдань судової психологічної експертизи відеозапису щодо неповнолітніх жертв сексуального насильства;

– у публікації Сліпець О. О., Чуприна Ю. О. «Тактика призначення та проведення судово-психологічної експертизи щодо неповнолітніх у контексті дружнього до дитини правосуддя», внеском здобувача є визначення та характеристика типових прорахунків ініціаторів призначення судово-психологічної експертизи під час підготовки до її призначення.

Ідеї та напрацювання співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дослідження. Отримані результати наукових розробок і сформульовані за результатами дослідження висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях та інших наукових заходах, присвячених проблемам криміналістики та судової експертизи. Серед них, зокрема: «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків,

19 травня 2023 р.); «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в сучасних умовах» (м. Дніпро, 20 грудня 2024 р.); «Сучасні напрямки розвитку судової експертизи та криміналістики» (м. Одеса, 05 вересня 2024 р.); «Актуальні питання судової експертизи судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 17 травня 2024 р.); «Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Київ, 20 червня 2025 р.); «Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація» (м. Львів, м. Кишинів, м. Київ, м. Одеса, 05 листопада 2025 р.); «Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах» (м. Дніпро, 31 жовтня 2025 р.); «Практична психологія у сучасному вимірі» (м. Дніпро, 21 квітня 2026 р.).

Публікації. Основні результати наукової роботи опубліковано в 16 наукових працях, а саме: у 1 розділі монографії, 7 наукових статтях у фахових виданнях України (з них 1 у міжнародному виданні, що входить до наукометричної бази Scopus; 1 стаття у міжнародному іноземному виданні) та 8 тезах доповідей на конференціях різних рівнів.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сліпець О. О. Практика проведення судових психологічних експертиз щодо дітей в період повномасштабного вторгнення РФ в Україну. *Захист прав дітей в умовах воєнного стану : колективна монографія. Львів, Торунь : Liha-Pres, 2025. 1232 с. С. 892–914. (Розділ колективної монографії)*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-560-3-38>.

URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/437>.

2. Filipenko N., Shevchuk V., Lukashevych S., Yazan N., Slipets O. Legal and Psychological Principles of Preventing Sexual Violence Against Children: International Experience and Realities of Ukraine. *Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering (ICTM 2023). Lecture Notes in Networks and Systems*, vol 996. Springer, Cham, 2024. P. 271–300. (*Scopus*, ISSN 2367-3370)

DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-60549-9_21.

URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-60549-9_21.

3. Сліпець О. О. Психологічна експертиза неповнолітніх потерпілих як дослідження ушкодженого психологічного розвитку. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2008. Вип. 8. С. 605–610.

4. Сліпець О. О. Теоретичні аспекти судово-психологічної експертизи типологічних особливостей особистості. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. Вип. 20 (2). С. 505–521.

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.40>.

URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/view/351/371>.

5. Filipenko N., Spitsyna H., Lukashevych S., Yazan N., Slipets O. Combating Child Sexual Violence and Exploitation: Psycho-Legal Experience of Ukraine and the World. *Архів кримінології та судових наук*. 2023. № 2 (8). С. 38–64.

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.8.2023.02>

URL: <https://archive-criminology.com.ua/journal/article/view/65/62>.

6. Сліпець О. О. Особливості організації призначення і проведення судових психологічних експертиз щодо дітей, які перебувають у контакті із

законом. *Наукові перспективи*. 2025. Вип. № 8 (62). С. 1019–1032.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-8\(62\)-1019-1031](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-8(62)-1019-1031).

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/28211/28174>.

7. Сліпець О. О., Чуприна Ю. О. Тактика призначення та проведення судово-психологічної експертизи щодо неповнолітніх у контексті дружнього до дитини правосуддя. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2026. № 1 (31). С. 218–229.

DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2026-1-31-19>.

URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2026/1/20.pdf>.

8. Slipets O. Legal Basis for Forensic Psychological Examinations of Children in Contact with the Law. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. № 3. P. 82–89. (Стаття в іноземному виданні).

DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.3.13>.

URL: <https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2025/10/15.pdf>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Сліпець О. О. Щодо поняття «вихідні дані» для проведення судової експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М. В. Салтевського (м. Харків, 19 травня 2023 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С. 278–279.

10. Сліпець О. О. Взаємодія учасників кримінального провадження у ході розслідування правопорушень щодо неповнолітніх як умова забезпечення принципу дотримання найкращих інтересів дітей. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в сучасних умовах*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 20 грудня 2024 р.). Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 258–260.

11. Сліпець О. О. Висококонфліктне розлучення та феномен домашнього насилля: психологічний аспект. *Сучасні напрямки розвитку судової експертизи та криміналістики* : збірник всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 5 вересня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 536 с. С. 424–427.

12. Сліпець О. О., Хара О. Б. Особливості отримання вихідних даних під час судово-психологічного дослідження дітей дошкільного віку. *Актуальні питання судової експертизи судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (м. Харків, 17 травня 2024 р.). Харків, 2024. С. 236–239.

13. Сліпець О. О., Чуприна Ю. О. Особливості отримання експертних вихідних даних під час судово-психологічного дослідження підлітків. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку* : мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конференції з нагоди 25-річчя Експер. служ. МВС України (м. Київ, 20 червня 2025 р.). Київ : ДНДЕКІЦ МВС України, 2025. С. 605–608.

14. Сліпець О. О. До питання групування експертних психологічних досліджень дітей, призначених у ході розслідування кримінальних проваджень. *Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація*:

матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, м. Кишинів, м. Київ, м. Одеса, 5 листопада 2025 р.). Львів : Видавництво «Растр 7», 2025. С. 378–381.

15. Сліпець О. О. Розвиток завдань судової психологічної експертизи відеозапису процесуальної дії у кримінальних провадженнях, учасниками яких є діти. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовтня 2025 р.). Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 185–188.

16. Сліпець О. О., Чуприна Ю. О. Психологічні аспекти експертного дослідження дітей у кримінальному провадженні. *Практична психологія у сучасному вимірі* : мат-ли XVII Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірант. та науков. (м. Дніпро, 21 квітня 2026 р.). Дніпро : Університет імені Альфеда Нобеля, 2026. С. 281–284.

Усі 16 наукових праць здобувача характеризують повнотою викладення основних положень та результатів дисертаційної роботи.

Дотримання академічної доброчесності. На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць та протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі StrikePlagiarism) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Дисертація містить результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою з правильним і коректним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стил викладання матеріалу дослідження – науковий, відповідає вимогам сучасного українського правопису.

Відповідність дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502, від 03 травня 2024 року № 507) і може бути подана до разової спеціалізованої вченої ради для її попереднього розгляду та захисту.

У результаті попередньої експертизи дисертації Сліпець Олени Олексіївни «Теоретико-правові, методичні та організаційні засади судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі» у межах фахового семінару, який було проведено у лабораторії теоретичних досліджень, міжнародної, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України та за результатами голосування – із 20 осіб, які взяли участь у голосуванні, за – 20; проти – 0; утримались – 0.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Сліпець Олени Олексіївни на тему «Теоретико-правові, методичні та організаційні засади судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Сліпець Олени Олексіївни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, що затверджені наказом МОН від 12 січня 2017 р. № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року №502, від 03 травня 2024 року № 507).

3. Рекомендувати дисертацію Сліпець Олени Олексіївни на тему «Теоретико-правові, методичні та організаційні засади судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Головуючий на засіданні фахового семінару,
доктор юридичних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»



Ганна СПІЦИНА

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Олег УГРОВЕЦЬКИЙ

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Андрій СЛЮСАР

14.07.2026